

Hodosán Róza – Kovács Ágnes

BEZÁRÁS UTÁN

Utánkövetéses vizsgálat három Pest megyei kisgyermekotthon volt lakóiról

Bevezető

1989-ben Zsámbékról, 2000 tavaszán a nagykőrösi, 2001-ben pedig a Szarvas Gábor utcai kisgyermekotthonból kigondozásra került valamennyi gyermek, és ezzel gyakorlatilag az intézményeket bezárták.

A fenntartó részéről az indokok elsősorban gazdaságiak: a magas költségek, az épületek elavultsága, a feladatra való alkalmatlansága. A születésszám csökkenése, valamint más okok miatt a férőhelyek kihasználtsága is folyamatosan csökkent. (A gyermekvédelmi rendszer átalakulása, az abból fakadó lassú szemléletváltozás nyomán, a törvény elvárásainak megfelelően a 0-3 éves korosztály esetében előnyben részesítették a családban történő elhelyezés lehetőségét.

A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény hatályba lépésével az elmúlt években gyökeresen átalakult a hazai gyermekvédelem. Az azóta eltelt időszakban nagy változások mentek végbe a hazai gyermekvédelem jogi, intézményi hálózatában, de nem csitultak azok a viták, melyek során a vitázó felek a kisgyermekotthonok szükségességét, illetve ennek ellenkezőjét állítják. A két szélsőségesen megfogalmazott álláspont között természetesen a gyermekvédelem egész rendszerében lezajlott, sőt még jelenleg is folyó átalakulás árnyaltabb és többretegű gondolatai is megjelennek. Abban viszont mindenki egyetért, hogy szükség van utánkövetéses vizsgálatokra.

Jelen kutatást az Ifjúsági, Családügyi, Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztérium megbízásából a Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet Kutatási Igazgatósága végezte 2005 januárja és áprilisa között. Pest megye három bezárt kisgyermekotthona: a Zsámbéki, a Nagykőrösi, valamint a Petényi Géza Csecsemőotthon volt lakóinak további sorsát elemzzük, gondozóhely-változásait vesszük sorra. A kutatás az utánkövetések terén egy kis részletet kíván áttekinteni, ugyanakkor egy egész

megye volt gyermekotthonai kétharmadának vizsgálata alkalmas arra, hogy megfelelő tanulságokat lehessen levonni belőle.

A három otthonból kikerült 204 gyermek további sorsának vizsgálatával választ kaphatunk arra, hogy hová, milyen körülmények közé kerültek, hogyan alakult további életük, iskoláztatásuk, családba, illetve más gyermekotthonba történő beilleszkedésük mennyire sikerült. A kisgyermekotthon bezárása hogyan befolyásolta későbbi életüket, mennyire volt megalapozott az a döntés, melynek értelmében a hazaadás, illetve a gondozási hely megváltoztatása megvalósult?

Az arra jogosult intézmények megtették-e mindent, hogy a kisgyermek érdeke legyen a legfontosabb tényező? Közrejátszott-e a döntésekben az „időnyomás” tényezője?

A Zsámbéki Csecsemőotthon

A csecsemőotthon bezárásának körülményei

A csecsemőotthon bezárását, átalakítását mintegy tízéves vita előzte meg a megyében. Oka elsősorban az intézmény fenntartásának magas költsége, az épületek elavultsága és a feladatra való alkalmatlansága volt. A konkrét lépéseket a Pest Megyei Tanács Egészségügyi Osztályának szakmai javaslatára tették meg. Ebben a javaslatban szorgalmazták a gyerekek családba kerülésének elsődleges lehetőségét a nemzetközi gyermekvédelmi tapasztalatokra hivatkozva. 1988 őszén szavazta meg a Pest Megyei Tanács az otthon felszámolását.

A megyében abban az időben ez az otthon volt a legkevésbé kihasznált gyermekintézmény, nyilván a választásnál ez meghatározó tényezőként szerepelt. 1987-ben a 170 férőhelyes Zsámbéki Csecsemőotthon 52,3%-os, a 110 férőhelyes Petényi Géza Csecsemőotthon 74,6%-os, az 50 férőhelyes albertirsai otthon 63,6%-os, míg a 104 férőhelyes nagykörösi csecsemőotthon 80,1%-os kihasználtsággal működött. (Azóta valamennyi intézet megszűnt, az albertirsai a 90-es évek közepén; a két másik otthon szintén elemzésünk tárgya.)

A Pest Megyei Gyermek és Ifjúságvédő Intézet, GYIVI, később PETEGYESZ az elmúlt 17 évben háromszor költözött új helyre. Az iratok kezelési rendje, a sorozatos költözések megnehezítették az

összes dokumentum feltárását. Az 1988. szeptember 1-je és november 30-a közötti időszak adatai képezik a gyermekek kihelyezésének, elhelyezésének, követésének alapját.

A bezárás idején gondozott gyermekek

Zsámbékon a bezárás idején összesen 87 gondozott gyerek elhelyezéséről született határozat, közülük 71 gyermek adatai állnak rendelkezésre.

A gyermekek életkorának megoszlása a következőképpen alakult:

A legidősebb gyermek a vizsgált időszakban 3 és fél éves volt, a legfiatalabb 2 hónapos. A háromévesek (1985-ös születésűek) száma összesen 7 (5 lány, 2 fiú), a kétéveseké (1986-as születésűek) 17 (10 lány 7 fiú). Egyéves (1987-es születésű) volt 35 gyermek (21 lány, 14 fiú), egy év alatti (1988-as születésű) pedig 12 gyermek (4 lány, 8 fiú).

A bekerülés okai

A bekerült gyermekek majdnem felénél, 32 esetben a határozatban szereplő okként a szülők alkalmatlansága a gyermek nevelésére, alkoholizmus, életvitelbeli problémák, rossz szociális körülmények, anyagi gondok, lakásproblémák szerepelnek. A második leggyakoribb ok (15 eset), hogy az anya a gyermekét a kórházban hagyta. A gyermek elhanyagolása, szülő csavargó életmódja, felelőtlen életvitele, súlyos veszélyeztetés, összesen 4 esetben merül fel. (A későbbiekben látni fogjuk, hogy ezek az arányok átalakulnak, a gyermek súlyos veszélyeztetése miatt bekerült gyermekek száma növekszik, míg a konkrét szociális helyzetre való hivatkozások száma csökken.)

A gyermekek bent töltött ideje

A gyermekek átlagosan 11,8 hónapot töltöttek az otthon bezárásáig az intézményben. A legtöbb időt bent töltött gyermek 34 hónapot, a legkevesebb időt bent töltött pedig 1 hónapot élt az otthonban.

Az intézményben együtt elhelyezett testvérek

Egyértelműen 7 testvérpárról állapítható meg, hogy az otthon bezárásakor együtt voltak elhelyezve. Több gyermeknek élt testvére ugyanebben az intézményben, de a rendelkezésre álló adatok alapján a sorsuk nem követhető egyértelműen.

A vizsgálatban szereplő gyermekek státusza

A vizsgálatban szereplő 74 gyermekből állami nevelt volt 22 fő, intézeti nevelt 21 fő, tartós nevelt 11 fő, átmeneti nevelt 16 fő, és ideiglenes hatályú elhelyezett 1 fő.

Az otthonból kikerült gyermekek további sorsa

A Zsámbéki Csecsemőotthonból a 71 gyermek közül 42 fő (59%) került ki a szakellátásból.

8 fő (11,3%) a vér szerinti szülőhöz vagy rokon családba került, 33 gyermeket (46,5%) örökbe fogadtak, 1 gyermek nagykorúvá vált (nincsenek adatok, nem tudjuk, miért élt akkor az otthonban).

29 gyermek maradt a szakellátásban, közülük 16 gyermek hivatásos vagy hagyományos nevelőszülőhöz, 13 gyermek másik otthonba, 6 Nagykőrösre, 7 a Petényi otthonba került.

Hazakerült gyermekek

A hazakerült nyolc gyermek közül öt az édesanyjához került, ebből egy testvérpár van. Két gyerek mindkét szülőjéhez, egy pedig nagyszülőhöz került haza. Az egyik gyermek ikertestvérét örökbe fogadták. A hazakerülés két esetben történt az otthon bezárásának idején. Az azonnal hazakerült gyermekek egyike néhány évre visszakerült a rendszerbe. Két gyermek néhány hónapot töltött más gyermekotthonban, egy gyermek szintén néhány hónapot nevelőszülőnél töltött a végleges hazakerülés előtt.

Az egyik gyermek 1999-es hazakerülése előtt 8 gondozóhely-váltást élt meg. Négy különböző nevelőszülőnél élt, valamint Cegléd, Pomáz, Csobánka és Vác diákotthonokban. Három testvére volt a Pest Megyei TEGYESZ ellátottjai között, két testvérét (egyik az ikertestvére) különböző időben és helyre örökbe fogadták, harmadik testvérét 1997-ben hazavitték.

A hazakerült gyermekek kora az otthon bezárásának idején a következőképp alakult:
1986-os születésű öt (2 lány, 3 fiú), 1987-es születésű három (2 lány, 1 fiú).

Örökbefogadott gyerekek

Örökbefogadásra került a gyermekek 46,5%-a (33 fő).

Az örökbefogadások kapcsán 19 gyermek esetében szerepel köztes idő – vagyis a csecsemőotthonból való tényleges kikerülés (VÉGE), amikor még a csecsemőotthon

nyilvántartásában szerepel ugyan a gyermek, de már nem tartózkodik bent, és a határozat meghozatalának időpontja (KIDÁT), amikor már a nyilvántartási rendszerből is kikerül. Átlagosan egy-két éven belül születik meg a jogerős határozat az örökbefogadásról, a legrövidebb idő 2 hónap volt, a leghosszabb 63 hónap.

Öt gyermek gondozóhely-változással az intézmény bezárása, 1988.11.28. után először a Petényi Géza Csecsemőotthonba került, majd onnan újabb gondozóhely-váltással kerültek nevelőszülőhöz, örökbefogadásra, három, négy, tíz, ill. huszonöt hónap után. Egy gyermek hivatásos nevelőszülőhöz került Százhalombattára, s 11 év után, 2000-ben került örökbefogadásra.

Három gyermek esetében gondozásihely-változtatásként nevelőszülői kihelyezésre került sor, de esetükben sikeres volt a kihelyezés, a nevelőszülők váltak a későbbiekben örökbefogadó szülővé. Egy gyermek, akinek ikertestvéréről már írtuk, hogy nyolc gondozóhelyet váltott az ismert időben, három gondozóhelyre együtt kerül testvéreivel, majd külföldre adták örökbe.

Öt gyermek egy-két nevelőszülő-váltás után kerül örökbe fogadó szülőhöz, a bezárás után 1-2 év telik el míg a folyamat lezajlik. Az egyik örökbefogadott gyermek testvére, aki ugyancsak az otthon lakója volt, hazakerült, anyja bántalmazta, s belehalt sérüléseibe.

Az örökbe fogadott gyermekek kora a következőképpen oszlik meg:

1985-ös születésűek: 2 lány, 1 fiú; bent töltött idő kb. 3 év,

1986-os születésűek: 3 lány, 1 fiú; bent töltött idő egy gyermeknél 6 év, öt külföldre vitték, a többinél 2-3 év,

1987-es születésűek: 11 lány, 9 fiú; bent töltött idő átlagosan 1-1,5 év,

1988-as születésűek: 2 lány, 4 fiú; bent töltött idő átlagosan $\frac{3}{4}$ -2 év.

A gondozási hely megváltoztatásának okai, új gondozási helyek

A jelenleg is *Pest megye gyermekvédelmi rendszerében lévő gyerekek*, (41%, 29 fő) esetében gondozásihely-váltás történt. A rendelkezésre álló adatok alapján vizsgáltuk a gondozásihely-váltás okát, valamint az új gondozási hely típusát.

Hat gyermek első gondozóhely-váltásként az otthon bezárása után a Nagykőrösi Csecsemőotthonba került. Mindannyian az adott évben születettek, tehát a legidősebb is 11 hónapos volt, a legfiatalabb éppen négy hónapos.

A hat gyermek közül három az áthelyezés után végleges nevelőszülőhöz került. Ez azt jelenti, hogy összesen 3 gondozóhely-váltást éltek meg kb. egy év alatt.

Egy gyermek négy, egy öt, egy pedig összesen hét gondozóhelyet váltott 15 éves koráig.

A családok szétszakítottságát jelzi a testvérek sorsa is. Az egyik gyermeknek három testvére van, kettő szintén a csecsemőotthon lakója volt, bezáráskor már nem voltak az otthon lakói. A másik gyermeknek két testvére van, akik már nem voltak a rendszerben. A harmadik gyermeknek két testvére van, mindkettő volt az otthon lakója, a bezáráskor egyik sem volt már az otthonban. A negyedik gyermek esetében az első nevelőszülői kihelyezés mindössze egy hónapig tartott. Nincs információ arról, hogy miért.

A Petényi Géza csecsemőotthonba került hét gyermek közül egy gyermek három, egy gyermek (testvérével nem azonos helyen élt) négy gondozásihely-változást élt át.

Egy ikerpár hat gondozóhely-váltást élt meg. A második alkalommal a szülő hozta vissza a gyermekotthonba őket azzal az indokkal, hogy a gyermekek nem tudnak beilleszkedni az otthoni környezetbe. A legelső bekerülések okai a rossz szociális körülmények, valamint a gyermekek ellátásának megoldatlansága volt. Még egy gyermek ugyancsak hat helyet váltott.

A nem iker testvérpár tagjai mozgássérültként a Mozcassérültek Pető András Intézetének és más egészségügyi gyermekotthonoknak voltak lakói, de nem együtt. Mindkét gyermek nevelőszülői gondoskodásban is élt, egyikük többször is. Kettejükön kívül még négy testvérük élt a rendszerben, róluk nincsenek adatok. A szülők szociális helyzetük, valamint betegségük miatt nem tudtak róluk gondoskodni. Később az anya elhagyta a családot.

A legtöbb gondozásihely-váltás, szám szerint kilenc, a mozgáskorlátozott kisgyermek esetében figyelhető meg, de van hét gondozási hely-váltás is, háromnál kevesebb pedig nincsen.

A *nevelőszülőhöz* került gyermekek gondozásihely-változásai a legszámtottevőbbek.

Jellemző a soktestvéres gyermekek többnyire szétszakított jelenléte a rendszerben: négy gyermeknek még további 3-6 testvére volt gyermekotthonban vagy nevelőszülőknél.

A nevelőszülőkhöz került gyermekek gondozási helyeinek a megoszlását az 1. ábra mutatja.

1. ábra

A diagram jól ábrázolja, hogy hét esetben sikeres volt az első nevelőszülői kihelyezés, a rendelkezésre álló adatok szerint nem történt több gondozóhely-váltás. A tizenhét eset többségében azonban több váltás is történt, az öt gondozási hely egy gyermek esetében nyilvánvalóan magasnak tekinthető, az annál több pedig magyarázatra szorul.

A Nagykőrösi Csecsemőotthon

Az otthon jellemzői

A Nagykőrösi Csecsemőotthon két épületben helyezkedett el, amelyek eredetileg paraszti kúriának épültek. A folyamatos átalakítások eredményeképpen 30, illetve 50 férőhelyes egységeket alakítottak ki, így a férőhelyeinek száma 80 volt. A bezárást két évvel megelőzően a gyermeklétszám 68 főre csökkent. A bezárást egy évvel megelőzően a gyermeklétszám 64 fő volt. A két időpontban 42 fő azonos.

2000. április 28-án a Pest Megyei Önkormányzat Közgyűlésén előterjesztésre került a csecsemőotthon bezárása, lakásotthonná történő átalakítása. A közgyűlés határozata alapján három különböző telephelyen működő lakásotthon (12 fős befogadó otthon, 12 fős lakásotthon, 12 fős speciális otthon, különleges ellátást igénylő gyermekek számára) létesült, melyek a mai napig – némi létszámmódosulással (12 fő, 13 fő, 14 fő) – működnek. A megszüntető határozat 2000. május 1-jén kelt, jogutódként a Petényi Géza Gyermekotthont jelölték ki.

A vizsgált időszakban az otthonban élő gyermekek

A vizsgált időszakban, 1999.05.01. és 2000.05.01. között a gyerekek összlétszáma 74 fő volt. Ebből 52 fiú és 22 lány, vagyis a fiúk létszáma több mint kétszer annyi volt, mint a lányoké.

A csecsemőotthonba való bekerüléskor a legidősebb gyermek öt és fél éves, a legfiatalabb gyermek 11 napos volt. A gyerekek átlagéletkora a bekerüléskor valamivel több mint egy év.

A bekerülés okai

Az esetek döntő többségében több bekerülési ok is kimutatható volt (pl. a szülők alkoholizmusa, hajléktalanság, a gyermek bántalmazása, kórházban hagyása).

A leggyakoribb bekerülési ok a gyermek súlyos veszélyeztetése, elhanyagolása, ellátatlansága, felügyelet nélkül hagyása. Ebbe a kategóriába tartozik a bántalmazás is – ez adja a megvizsgált esetek 49%-át.

Külön kategóriát képez, amikor a szülők – alkoholizálás, egyéb életviteli problémák, vagy körülményeik: anyagi, szociális és lakásproblémák, munkanélküliség miatt – alkalmatlanok a gyermek fogadására, megfelelő ellátására és gondozására. Ide tartozik az esetek 23%-a.

Az esetek 12%-ánál az anya a gyermeket a kórházban hagyta.

Annak ellenére, hogy a vizsgálat során a fenti három – leggyakrabban előforduló, összesen 84%-ot kitevő – okot az áttekinthetőség, árnyaltabb megközelítés miatt elkülönítettük, ezek legtöbb esetben egymással összefüggenek, ok-okozati viszonyban vannak, előzményei, illetve következményei egymásnak, s hátterükben ugyanazok a megoldatlan társadalmi-szociális problémák húzódnak.

8%-ban a bekerülés oka az anya pszichiátriai betegsége, alkoholelvonó kúrán való részvétele.

Öt gyermek esetében az anya súlyos pszichiátriai betegsége (cselekvőképességet kizáró gondnokság alatt állása, bentlakásos intézménybe történt elhelyezése) gátolta a gyermekek ellátását, két gyermeket az anya nem látogatott, s hozzájárult a gyermekek örökbe adhatóvá nyilvánításához, három esetben pedig az anya, illetve a szülők rendszeresen látogattak. Egy testvérpár esetében kezdeményezték a gondozási hely megváltoztatását is, a gyermekek lakóhelyükhöz közel történő elhelyezését a kapcsolattartás könnyítése érdekében. Egy gyermeknél a bekerülés oka az anya alkoholelvonó kúrán való részvétele volt.

Az esetek 1%-ánál az anya büntetés-végrehajtási intézetbe kerülése volt a bekerülés oka.

7%-ban, 5 gyermek esetében fordult elő bekerülési okként a gyermek betegsége (koraszülöttség, veleszületett betegség, mentális retardáció), melyre a szülő nem készült fel.

Két gyermek, miután a szülők megtanulták gondozni és ellátni beteg gyermeküket, hazakerült. Két gyermekről szüleik lemondtak, örökbe adhatóvá nyilvánították őket, de súlyos betegségük (Down-szindróma, illetve veleszületett fejlődési rendellenesség) miatt nem sikerült örökbeadásuk. Egy kisfiú betegsége következtében meghalt.

A gyerekek bent töltött ideje

A csecsemőotthonban eltöltött idő átlag 26 hónap. A leghosszabb bent töltött idő 65 hónap, a legrövidebb idő 1 hónap volt.

Az intézményben együtt elhelyezett testvérek

A vizsgált időszakban 16 testvérpár élt a Nagykőrösi Csecsemőotthonban (közülük egy ikerpár), valamint egy ötös testvérsor. Az ötös testvérsor, valamint tíz testvérpár tagjai egyszerre, egy időben kerültek be a csecsemőotthonba. A bekerülés indoka egy kivétellel minden esetben a szülők vagy körülményeik alkalmatlansága, a gyermek súlyos veszélyeztetése, elhanyagolása volt.

Hat testvérpár nem egy időpontban, hanem 0,5–1,5 év különbséggel került a csecsemőotthonba.

Esetükben is – egy testvérpár kivételével – a szülők vagy körülményeik alkalmatlansága, a gyermek súlyos veszélyeztetése, elhanyagolása volt a bekerülési ok.

A vizsgálatban szereplő gyermekek státusza

A vizsgálatban szereplő gyerekek státuszát az 1. tábla mutatja.

1. tábla

Státusz	Gyermekek száma	Százalékos aránya
Ideiglenes hatályú elhelyezett	3	4%
Átmeneti nevelt	54	73%
Intézeti nevelt	2	3%
Tartós nevelt	15	20%
Összesen	74	100%

A gyermekek 93%-a a vizsgált időszakban átmeneti vagy tartós neveltként élt a csecsemőotthonban.

A gyermekek döntő többsége ideiglenes hatályú elhelyeztként kerül a gyermekotthonba. A törvényi előírás értelmében 30 nap elteltével elhelyezési tanácskozást kell összehívni, melyen meg kell vizsgálni, hogy indokolt-e a gyermek elhelyezése, a gondozási hely fenntartása, megszűntek-e a beutalás okai, itt rendeződik a gyermek státusza, s az elhelyezési tanácskozás javaslatát mérlegelve szünteti meg a gyámhivatal az ideiglenes hatályú elhelyezést, vagy határozatot hoz átmeneti, vagy tartós nevelésbe vételéről. A gyermekek mindössze 4%-a tartózkodott a vizsgált időszakban ideiglenes hatályú elhelyeztként a csecsemőotthonban. Közülük egy gyermeknél valósult meg a törvényi előírás, a bekerülést követően egy hónapot néhány nappal meghaladva került haza a családjába a beteg kislány, mivel édesanyja időközben megtanulta kezelni a gyermek egészségügyi problémáját.

A másik két ideiglenes hatályú elhelyezett esetében 4, illetve 9 hónap telt el a beutalás és a megszüntetés időpontja között (a második gyermeknél a hosszú idő azzal indokolható, hogy a koraszülött, beteg kisfiú mongol állampolgárságú volt).

Két gyermek (3%) státusza intézeti nevelt volt a vizsgált időszakban. Az egyik gyermeknél átvállalás történt a Fővárosi TEGYESZ-hez, testvére mellé került nevelőszülőhöz, IN-es státusza csak az átvállalás után változott AT-re. A másik gyermeknél több mint két és fél év elteltével a gyámhivatal megszüntető határozatot hozott, a kisfiú, akit édesanyja a kórházban hagyott, a szülők közös kérésére az édesapa gondozásába került.

Érdemes elgondolkodni azon, hogy a törvény megszületését követő 2-3 évben is találtunk IN-es státuszú gyermekeket, holott a törvény egyértelműen előírja, hogy csecsemők esetében félévente kötelezően felülvizsgálatot kell tartani, ahol régi státuszukat rendezni kellett volna.

Az otthonból kikerült gyermekek további sorsa

A Nagykőrösi Csecsemőotthonból összesen 74 gyermek került ki, ebből 34 gyermek(46%) kikerült a PETEGYESZ-ből. 22 gyermeket örökbe fogadtak, 8 gyermek a családjához került, egy gyermek meghalt, 3 gyermeket más TEGYESZ-hez utaltak.

A PETEGYESZ rendszerében maradt 40 fő (54%). 36 gyermek hagyományos vagy hivatásos nevelőszülőhöz került, 4 gyermek pedig egészségügyi gyermekotthonba.

Hazakerült gyerekek

A csecsemőotthon elhagyásának időpontja három gyermek esetében a csecsemőotthon megszűnését megelőző egy hónapon belül történt meg, három gyermek esetében a bezárást megelőző féléven belül, mindössze két gyermeknél a csecsemőotthon bezárását egy évvel megelőzően.

A hazakerült 8 gyerek közül, státuszukat tekintve, három gyermek volt ideiglenes hatályú elhelyezett, a többi öt esetben az átmeneti nevelés, vagy intézeti nevelés megszűnésével kerültek haza a gyerekek.

Egyik gyermeknél a hazakerülést megelőzte egy nevelőszülői kihelyezés, mely összesen 4 hónapig tartott, s időpontja a csecsemőotthon bezárására tehető.

A bekerülési ok két esetben a gyermek betegsége, koraszülöttsége volt, s már a bekerülés pillanatában valószínűsíthető volt, hogy ideiglenes hatályú elhelyezésük rövidesen megszüntethető (az egészségügyi problémák enyhülésével, illetve amint a szülők beletanulnak gyermekük betegségének szakszerűbb kezelésébe). A többi hat gyerek esetében a bekerülési ok a gyermekek kórházban hagyása (két eset), elhagyása (egy eset) – melyek háttérében is egzisztenciális, anyagi okok feltételezhetők – , illetve szociális és lakásproblémák (három eset) voltak.

Bár a csecsemőotthon bezárásához közeli időpontban történt a gyermekek hazagondozása, mégis megalapozottnak tűnhet a döntés, mivel a gyermekek, az iratanyagok alapján, azóta sem kerültek vissza a gyermekvédelmi rendszerbe.

Elhalálozott gyermek

Egy idegrendszeri károsodással született kisfiú a csecsemőotthon bezárását megelőző évben egészségügyi problémái miatt a Református Egészségügyi Gyermekotthonba került, ahol elhunyt.

Örökbefogadott gyerekek

Örökbefogadásra került a gyermekek 30%-a (22 fő). Közülük 12 fiú és 10 lány volt.

Státuszukat illetően tíz tartós nevelésbe vett gyerek került örökbeadásra.

Életkori megoszlás tekintetében az örökbefogadás általában 2 és 4 éves kor között történt meg, a két legfiatalabb örökbefogadásra került gyerek 4,5-5 hónapos, a legidősebb pedig majdnem 6 éves volt.

A bekerülési ok (két eset kivételével, ahol az anya büntetés-végrehajtási intézetbe került, illetve alkoholelvonó kúrán vett részt) a gyermek kórházban hagyása, veszélyeztetése, illetve a szülők rossz szociális helyzete volt.

A 22 gyermek közül mindössze hárman a csecsemőotthon bezárását megelőző egy éven belül, az összes többi gyermek (19 fő) a csecsemőotthon bezárását megelőző szűk féléven belül került örökbeadásra.

A köztes idő – vagyis a csecsemőotthonból való tényleges kikerülés, amikor még a csecsemőotthon nyilvántartásában szerepel ugyan a gyermek, de már nem tartózkodik bent, és a határozat meghozatalának időpontja, amikor már a nyilvántartási rendszerből is kikerül a gyermek – az örökbefogadásra került gyermekek 45,5%-ánál (10 fő) ideiglenes gondozásra való kihelyezéssel telt el, a leendő örökbefogadó szülőhöz (barátkozási időszak), melynek időtartama 1–4 hónap között mozgott.

A köztes idő az örökbefogadásra került gyermekek 45,5 %-ánál (10 fő) gondozásihely-váltással telt el, melynek oka valószínűsíthetően szinte minden esetben a csecsemőotthon bezárása volt. A gyermekek gondozásihely-változtatásként egytől egyig nevelőszülői kihelyezésre kerültek, és

esetükben olyan sikeres volt a kihelyezés, hogy a nevelőszülők váltak a későbbiekben örökbefogadó szülővé.

Az örökbefogadásra került gyermekek mindössze 9 %-nál, vagyis 2 gyermek esetében, akiket ugyan már a gyermekek a csecsemőotthon bezárásakor örökbe adhatónak nyilvánítottak, de a bezárás időpontjáig nem sikerült megfelelő örökbefogadó szülőt találni, gondozásihely-váltás történt (melynek egyértelmű oka a csecsemőotthon bezárása volt) nevelőszülői kihelyezéssel.

Egy testvérpárnál a bekerülési ok az anya italozó életmódja, rossz szociális körülményei mellett, a fiatalabb gyermek esetében bántalmazás is volt. Érdekesség, hogy bár mindkét gyermek örökbeadásra került, de más-más örökbefogadó szülőhöz. Ennek oka, hogy az idősebb gyermek korábban került (titkos) örökbeadásra, mint ahogy testvérét örökbe adhatóvá nyilvánították.

A másik testvérpár tagjai azonos időben kerültek a csecsemőotthonba az anya veszélyeztető magatartása miatt, illetve a kisebb gyermek esetében a kórházi kezelését követően az anya nem vitte őt haza. A gyermekek egyértelműen a csecsemőotthon teljes bezárását néhány hónappal megelőzően, egy időben, azonos nevelőszülőhöz kerültek. Az iratanyagból kiderült, hogy a nevelőszülő – saját kislánya halála miatt – csak egy kislányt szeretett volna nevelni, de „rábeszélték”, hogy fiútestvérét is gondozza. Egy év elteltével a fiúgyermek esetében, mint gyám, kérte a gondozási hely megváltoztatását a gyermek agresszív magatartása, idegrendszeri problémái miatt, így az másik nevelőszülőhöz került, és jelenleg is ott él. Lánytestvérét a nevelőszülő másfél év elteltével örökbe fogadta. Ezzel gyakorlatilag megszűnt a testvérek között mindennemű kapcsolat.

Átvállalás más TEGYESZ részéről

A vizsgált gyermekek 4%-a (3 fő) esetében a gyerekek gondozása a csecsemőotthon bezárását megelőző hónapban megszűnt a Pest Megyei TEGYESZ-nél, de a mai napig a szakellátásban vannak, átvállalással más TEGYESZ-hez kerültek.

Az egyik gyermek esetében az átvállalás a Fővárosi TEGYESZ részéről történt, nevelőszülőhöz, hogy budapesti elhelyezéssel testvére mellé kerülhessen. Egy testvérpár esetében az átvállalás a Baranya Megyei TEGYESZ részéről történt. Náluk a bekerülési ok a szülők pszichiátriai betegsége

volt. A szülők maguk kérték a gondozási hely megváltoztatását a kapcsolattartás megkönnyítése érdekében, hogy gyermekeik lakóhelyükhöz közelebb kerülhessenek.

Érdekes, hogy mindhárom esetben az átvállalás kezdeményezése egybeesett a csecsemőotthon megszűnésével, holott az egyik gyermek esetében a testvér létezéséről korábban is tudtak, illetve a testvérpár szülei évek óta ugyanott laktak.

A gondozási hely megváltoztatásának okai, új gondozási helyek

Továbbra is Pest megye gyermekvédelmi rendszerében maradt 40 fő, 33 fiú és 7 lány. Esetükben gondozásihely-váltás történt. Ennek okaként leggyakrabban, a vizsgált esetek 60%-ában, 24 gyereknél, *a csecsemőotthon bezárása* szerepelt. (A gondozásihely-váltás a csecsemőotthon teljes bezárását megelőző 2-3 hónapban történt.)

Öt gyermeknél a gondozási hely változtatásának oka az volt, hogy a gyermekeket *nem látogatták*, reménytelennek tűnt a hazakerülésük, vagy megtörtént örökbe adhatóvá nyilvánításuk. Megjegyzendő, hogy az ő esetükben is a csecsemőotthon bezárása lehetett a mögöttes ok, mivel az 5 eset közül 4 gyermeknél a gondozásihely-váltás a csecsemőotthon teljes bezárását megelőző 4 hónapban történt.

Nyolc gyermeknél a gondozásihely-váltás oka a *testvér, vagy testvérek mellé kerülés* volt. A 8 gyermek közül mindössze kettőnél történt a váltás a csecsemőotthon teljes bezárását megelőző 2-4 hónapban.

Két gyermek esetében a gondozási hely változásának oka a *gyermek egészségügyi problémája* volt. Az egyik gyermek súlyos mentális retardáció miatt egészségügyi gyermekotthonba került, a csecsemőotthon bezárását megelőző 8. hónapban. A másik gyermek – szintén súlyos mentális retardáció miatt – nevelőszülőhöz került a csecsemőotthon bezárását megelőző 6. hónapban. Érdekesség, hogy lánytestvérével együtt került be a szakellátásba, mindkettőjüket örökbe adhatóvá nyilvánították. A leányt, bekerülését követően rövid időn belül, örökbe fogadták, míg a fiút mentális problémái miatt, az örökbefogadó szülő nem vállalta, s testvére örökbefogadását követően minden kapcsolat megszakadt közöttük.

Egy gyermeknél a gondozásihely-váltás elsődleges oka az volt, hogy a *szülők számára könnyebben megközelíthető helyre* kerüljön, a testvére mellé. A két gyermek egy időben került be a szakellátásba, a szülők veszélyeztető magatartása miatt, a testvér azonban, kora miatt (8 éves) a szülők lakóhelyéhez közeli gyermekotthonban került elhelyezésre. Feltételezzük, hogy itt is a csecsemőotthon bezárása játszotta a döntő szerepet, a gondozási hely megváltoztatásának időpontját tekintve.

A gondozási hely szempontjából a vizsgált gyermekek 90%-a, 36 fő *hagyományos, vagy hivatásos nevelőszülőhöz* került. A vizsgált esetek mindegyikében a testvérek (8 testvérpár és egy ötös testvérsor) azonos gondozási helyre kerültek.

Négy gyermek (10%) betegsége miatt *egészségügyi gyermekotthonba* került.

Másodszori gondozásihely-váltásra a vizsgált esetek 17,5%-ánál, 7 gyermek esetében került sor, köztük 2 testvérpár is volt. Három gyermeknél (köztük 1 testvérpár) a gondozási hely megváltoztatását a *nevelőszülő* mint gyám *kérte*, a *gyermek magatartási, idegrendszeri problémáira*, agresszivitására hivatkozva. Az iratanyagokból kiderült, hogy a testvérpár esetében többször felmerült a nevelőszülő alkalmatlansága (gyámi tanácsadó, nevelőszülői tanácsadó jelzésére), végül a nevelőszülő maga kérte a gondozási hely megváltoztatását, 5 év 1 hónappal a gyermekek kihelyezés után.

A gondozásihely-váltás oka további három gyermek esetében (közülük szintén egy testvérpár) a *nevelőszülő alkalmatlansága* volt. Mindhárom gyermek azonos, hivatásos nevelőszülőhöz lett kihelyezve. A nevelőszülői tanácsadó, gyámi tanácsadó többször jelezte, hogy a nevelőszülő rosszul bánik a gyerekekkel, több ízben megalázta őket. A gyermekek gondozási helyének megváltoztatását követően, mely mindhárom gyermek esetében ugyanaz az időpont volt, a nevelőszülő munkaviszonyát megszüntették, működési engedélyét visszavonták. A testvérpár új gondozási helye (egy rövid időszakra, 2 hónapra) *készenléti nevelőszülő* lett, amíg alkalmas nevelőszülőt találtak. Az ő esetükben a csecsemőotthon bezárását követően kétszer került sor gondozásihely-váltásra.

A gondozási hely-váltás oka egy gyermek esetében a *nevelőszülő családi problémája* (válás) volt, és ezért ő maga, mint gyám kérte a gondozási hely megváltoztatását.

A Petényi Géza Csecsemőotthon

Az otthon jellemzői

A Petényi Géza Csecsemőotthon Budapest egyik legelegánsabb zöldövezeti részén, kertes villákkal körülvéve, aránylag jól megközelíthető helyen működött. 1972-74 között épült, kifejezetten csecsemőotthonnak, az akkori gondozási rendnek megfelelően. Férőhelyeinek száma 80 fő volt.

1999. december 17-én a Pest Megyei Önkormányzat Közgyűlése, a Pest Megyei TEGYESZ (PETEGYESZ) és a Petényi Géza Gyermekotthon összevonásáról és alapító okiratának elfogadásáról hozott határozatot, melyben a működési engedélyt a 80 fős gyermeklétszám mellett 16 anya elhelyezésére adta ki.

A 2000. május 1-jén megszűnt Nagykőrösi Csecsemőotthon jogutóda a Petényi Géza Csecsemőotthon lett.

1999–2001 között a csecsemőotthonban ellátottak száma fokozatosan csökkent, mely részben köszönhető volt annak is, hogy a szakemberek, az új gyermekvédelmi törvény elvárásainak megfelelően, a 0-3 éves korosztály esetében előnyben részesítették a családban történő elhelyezés lehetőségét. 2001-ben a tényleges létszám 10 fő alá esett, ezért 2001 végén a PETEGYESZ igazgatója kezdeményezte a csecsemőotthon, mint ellátási forma megszüntetését. 2002 februárjában megszűnt az otthon.

A bezárást két évvel megelőzően a gyermeklétszám 65 fő, egy évvel korábban 25 fő volt. A két időpontban mindössze 1 fő volt azonos.

A vizsgált időszakban az otthonban élő gyermekek

A vizsgált időszakban, 2001.01.01. és 2002.01.01. között a csecsemőotthonban 49 gyermek lakott, 22 fiú és 21 lány.

A csecsemőotthonba való kerüléskor a legidősebb gyermek 6 és fél éves, legfiatalabb a gyermek 10 napos volt. A gyerekek átlagéletkora a bekerüléskor 15,8 hónap.

A bekerülés okai

Az esetek döntő többségében több bekerülési ok is kimutatható volt (pl. a szülők alkoholizmusa, hajléktalanság, a gyermek bántalmazása, kórházban hagyása), ezekben az esetekben az elsődleges, gyakran a konkrét okot vettük alapul.

A leggyakoribb (32,5%) bekerülési ok itt is a gyermek súlyos veszélyeztetése, elhanyagolása, ellátatlansága, felügyelet nélkül hagyása, beleértve a bántalmazást is. Külön kategóriaként kezelendő, amikor a szülők – alkoholizálás, egyéb életviteli problémák, vagy anyagi, szociális és lakásproblémák, munkanélküliség miatt – alkalmatlanok a gyermek fogadására, megfelelő ellátására és gondozására. Ez az esetek 21%-ában szerepelt mint bekerülési ok.

A gyermekek 16%-ánál a bekerülés oka, hogy az anya gyermekét a kórházban hagyta.

14%-ban a bekerülés oka az anya pszichiátriai betegsége. Hat gyermek esetében az anya súlyos pszichiátriai betegsége (cselekvőképességet kizáró gondnokság alatt állása, illetve korlátozottan cselekvőképes gondnokság alatt állása) gátolta a gyermekek ellátását. Három gyermek pedig a mai napig is a szakellátásban van.

Az esetek 7%-ánál az anya büntetés-végrehajtási intézetbe kerülése, és az apa halála volt a bekerülés oka.

7%-ban, 3 gyermek esetében fordult elő bekerülési okként a gyermek betegsége (koraszülöttség, veleszületett betegség, mentális retardáció), melyre a szülő nem készült fel. Két gyermek, miután a szülők megtanulták gondozni és ellátni beteg gyermeküket, hazakerült. Egy gyermekről, aki halmozottan sérült, a szülők lemondtak, vezető tünete, a gyengénlátás alapján később a Vakok Batthyány László Római Katolikus Gyermekotthonába került.

Egy gyermeknél a bekerülési ok rendőrségi körözés, a gyermek szökése volt. A bekerülés időpontjában a Petényi Géza Csecsemőotthon a PETEGYESZ Átmeneti (befogadó) Otthonaként is működött.

A gyerekek bent töltött ideje

A csecsemőotthonban eltöltött idő átlag a 7,8 hónap, a legrövidebb bent töltött idő 1 hónap, a leghosszabb 32 hónap.

Az intézményben együtt elhelyezett testvérek

A vizsgált időszakban három testvérpár, valamint két hármás testvérsor élt a Petényi Géza Csecsemőotthonban, akik egyszerre kerültek be a csecsemőotthonba. A bekerülés indoka a hármás testvérsornál az apa halála, és az anya BV-intézetbe kerülése, egy testvérpár esetében a szülők pszichiátriai betegsége, két testvérpárnál pedig a szülők, vagy körülményeik alkalmatlansága, a gyermek súlyos veszélyeztetése, elhanyagolása volt. A másik hármás testvérsorból a két idősebb gyerek egy időpontban, míg a harmadik a születését követően került be a csecsemőotthonba. A bekerülési ok a szülők súlyosan veszélyeztető magatartása volt.

A vizsgálatban szereplő gyermekek státusza

A vizsgált időszakban a Petényi Géza Csecsemőotthonban gondozott gyerekek státuszát a 2. tábla mutatja.

2. tábla

Státusz	Gyermekek száma	Százalékos aránya
Ideiglenes hatályú elhelyezett	10	23%
Átmeneti nevelt	27	63%
Tartós nevelt	6	14%
Összesen	43	100%

A gyermekek 77%-a a vizsgált időszakban átmeneti vagy tartós neveltként élt a csecsemőotthonban, 23%-uk ideiglenes hatályú elhelyezett volt. Az ideiglenes hatályú elhelyezettek közül csak egy gyermeknél valósult meg a törvényi előírás (mely szerint 30 nap elteltével kell az elhelyezési tanácskozást megtartani, ahol javaslatot tesznek a gyermek további sorsára). A beteg kisfiú bekerülést követően egy hónapot néhány nappal meghaladva került haza a családjába. A többi ideiglenes hatályú elhelyezett gyermek esetében 3–9 hónap telt el a beutalás és a megszüntetés időpontja között.

Az otthonból kikerült gyermekek további sorsa

A Petényi Géza Csecsemőotthonból 43 gyermek került el, ebből 31 gyermek (72%) kikerült a PETEGYESZ-ből. 10 gyermeket örökbe fogadtak, 18 gyermek a családjához került, 2 gyermeket más TEGYESZ-hez utaltak. Egy gyermek idő közben nagykorúvá vált.

A PETEGYESZ rendszerében maradt 12 fő (28%). 11 gyermek hagyományos vagy hivatásos nevelőszülőhöz, egy gyermek egészségügyi gyermekotthonba került.

Hazakerült gyerekek

A csecsemőotthon elhagyásának időpontja három gyermek esetében a csecsemőotthon megszűnését megelőző másfél hónapon belül történt meg, kilenc gyermek esetében a bezárást megelőző fél és egy év közötti időintervallumban, és 6 gyermeknél a csecsemőotthon bezárását egy évvel megelőzően.

A hazakerült 18 gyerek közül, státuszukat tekintve, 10 gyermek volt ideiglenes hatályú elhelyezett, a többi 8 esetben az átmeneti nevelés megszüntetésével kerültek haza a gyerekek.

Két gyermeknél a hazakerülést megelőzte egy nevelőszülői kihelyezés, mely egyikük esetében közel 3 évig tartott, a másikuknál, aki testvérei mellé került, 5 hónapig.

Egy testvérpár esetében a csecsemőotthon bezárását megelőző fél évben együttes nevelőszülői kihelyezés történt, mivel feltételezhető volt, hogy a szülők körülményeiben lényeges változás nem várható. Egy év elteltével azonban a gyerekek családba fogadással hazakerültek a nagybátyjukhoz, újabb egy év elteltével rendőrségi beutalással, új törzsszámmal ismét bekerültek a gyermekvédelmi rendszerbe, de ekkor már (illetékesség miatt) a Fővárosi TEGYESZ-hez, s nevelőszülői kihelyezés történt.

Egy gyermeket a csecsemőotthon bezárását megelőző fél évben hazagondoztak az apához. Nyolc hónap elteltével az apa kiskorú veszélyeztetése miatt büntetés-végrehajtási intézetbe került, ezért a gyermek (új törzsszámmal) ismét a gyermekvédelmi rendszerbe került, nevelőszülőhöz. Mivel szüleivel egy éve nem volt kapcsolata, felterjesztették örökbefogadásra, amit a gyámhivatal elutasított.

A bekerülési ok két esetben a gyermek betegsége, s már a bekerülés pillanatában valószínűsíthető volt, hogy ideiglenes hatályú elhelyezésük rövidesen megszüntethető (az egészségügyi problémák enyhülésével, illetve amint a szülők szakszerűbb kezelést képesek nyújtani).

Négy gyermek esetében a bekerülési ok a gyermekek szülői felügyelet nélkül maradása volt a szülő büntetés-végrehajtási intézetbe, illetve kórházba kerülése miatt, és feltételezhető volt, hogy az okok megszűnése után a gyerekek hazakerülhetnek.

A többi 12 gyerek esetében a bekerülési ok a gyermekek kórházban hagyása (1 eset), veszélyeztetése, elhanyagolása, elhagyása (8 eset) – melyek háttérében szintén egzisztenciális, anyagi okok feltételezhetők, illetve szociális és lakásproblémák (3 eset) voltak.

A hazakerültek 17%-a, 3 gyermek került vissza 8–12 hónapon belül a gyermekvédelmi rendszerbe.

Örökbefogadott gyerekek

A 10 örökbefogadásra került gyermek (23%) közül 6 fiú és 4 lány. Státuszuk tekintetében 4 tartós nevelésbe vett gyerek került örökbeadásra. A gyermekek örökbefogadása 3 hónapos és két és fél éves koruk között történt. A bekerülési ok – egy eset kivételével, ahol az ok az anya betegsége, cselekvőképességet kizáró gondnokság alatt állása – minden esetben a gyermek kórházban hagyása, veszélyeztetése, a szülők rossz szociális helyzete volt.

A 10 gyermek közül kilenc a csecsemőotthon bezárását megelőző fél-egy éven belül, egy gyermek pedig a csecsemőotthon bezárásának időpontjában került örökbeadásra.

A köztes idő (a nyilvántartásban még szerepel, de már valójában nincs bent, a jogi lezárás hiányzik) az örökbefogadásra került gyermekek 60%-ánál (6 fő) gondozásihely-váltással, nevelőszülői kihelyezéssel telt el. A gondozásihely-váltás oka egy esetben valószínűsíthetően a csecsemőotthon bezárása volt, a többiben a szülők nem látogatták a gyermekeket, nem látszott remény hazakerülésükre, vagy már örökbe adhatóvá nyilvánították őket. Az összes gyermeknél felmerült, hogy a nevelőszülők a későbbiekben örökbe fogadják őket, de két gyermeknél a gyermek betegsége, illetve saját problémájuk miatt ezt nem tudták vállalni. A többi négy esetben a nevelőszülői kihelyezés oly sikeres volt, hogy a nevelőszülők váltak a későbbiekben örökbefogadó szülővé. A

fent említett 2 gyermek esetében 4 hónap, illetve 2 és fél év alatt sikerült megfelelő örökbefogadó szülőt találni.

Házasságot kötött, nagykorúvá vált

Az egyik gyermeknek, aki csavargások és szökések miatt került a PETEGYESZ Átmeneti Otthonába rendőrségi beutalással, 2001-ben gyermeke született, akivel együtt ismét a Petényi Géza Csecsemőotthonban nyert elhelyezést. Miután 16. életévét betöltötte, gyermeke apjával házasságot kötött, így nagykorúvá vált, és elhagyta a csecsemőotthont.

Átvállalás más TEGYESZ részéről

Két gyermek a mai napig a szakellátásban van, és átvállalással a Fővárosi TEGYESZ-hez került.

Az egyik gyermek életveszélyes állapotban került a csecsemőotthonba, súlyos bántalmazás áldozataként. Mindkét szülő ellen eljárás folyt, majd büntetés-végrehajtási intézetbe kerültek. A csecsemőotthon bezárásakor nevelőszülői kihelyezés történt, majd, másfél év elteltével, shunt műtét után a nevelőszülő maga kérte a gondozási hely megváltoztatását, mivel nem tudta tovább vállalni a beteg gyermek ellátását, aki így Budapestre, a Rege utcai csecsemőotthon egészségügyi részlegére került.

A másik gyermek egy hónapos korában került a csecsemőotthonba, mivel az anya körülményei nem voltak alkalmasak az újszülött fogadására; két és fél hónap elteltével nevelőszülői kihelyezés történt. Testvérei a Pilisi Gyermekotthon lakói voltak, ahol az anya rendszeresen látogatott, s a szóban forgó gyermeket a nevelőszülő a gyermekotthonba vitte kapcsolattartásra. Négyéves korában az anya, és a nevelőszülő mint gyám együttesen kérték a gondozási hely megváltoztatását, a testvérek együtt nevelkedése s az anyával való könnyebb kapcsolattartás érdekében.

A gondozási hely megváltoztatásának okai, új gondozási helyek

A jelenleg is a Pest megyei gyermekvédelmi rendszerben lévő 12 gyerek, 7 fiú és 5 lány (28%) esetében gondozásihely-váltás történt. Hat gyereknél ennek oka az volt, hogy a gyermekeket nem látogatták, reménytelennek tűnt hazakerülésük, vagy megtörtént örökbe adhatóvá nyilvánításuk.

További hat gyermek esetében a gondozásihely-váltás oka a *gyermek egészségügyi problémája* volt, melynek következtében az egyik gyermek mentális elmaradás, valamint gyengénlátás miatt a Vakok

Batthyány László Római Katolikus Gyermekotthonába került. A gondozásihely-váltásra a csecsemőotthon bezárását megelőző fél- egy éven belül került sor.

Tizenegy fő *hagyományos vagy hivatásos nevelőszülő*höz került. Egy hármastestvérsor két lánya egy hónappal bekerülésüket követően megkésett fejlődésük, mentális retardációjuk miatt ugyanazon nevelőszülőhöz kerültek. Jelenleg a Gyermekvédelmi Szakértői Bizottság javaslata alapján különleges eljárásra jogosultak. Fiútestvérük a nevelőszülői kihelyezésüket követő hónapban került be a csecsemőotthonba, hat hónap elteltével hivatásos nevelőszülőhöz került, aki nem azonos a kislányok nevelőszülőjével. A Gyermekvédelmi Szakértői Bizottság javaslata alapján asztmája miatt ő is különleges ellátásra jogosult. A három, különleges eljárásra jogosult testvér tehát két gondozási helyre került, aminek a magyarázata a különböző időpontban való csecsemőotthonba kerülésük volt.

Másodszori gondozásihely-váltásra egyetlen gyermek esetében sem került

Összefoglalás

A Zsámbéki Csecsemőotthon 150 férőhelyes intézménye a bezárás időpontjában 87 fővel működött. A vizsgált három csecsemőotthon közül kettő azonos férőhellyel, 80 fővel működött; a Nagykőrösi Csecsemőotthon korábban szűnt meg, jogutódául a Petényi Géza Csecsemőotthont jelölték ki. A Nagykőrösi Csecsemőotthon épületeit a bezárást követően átalakították, s a mai napig is működik –mint lakásotthon, befogadó gyermekotthon, speciális szükségletű gyermekeket ellátó gyermekotthon.

A Petényi Géza Csecsemőotthon jogutód nélkül szűnt meg, az otthon területe és épülete eladásra került.

A Zsámbéki Csecsemőotthont illetően összesen három hónapot vizsgáltunk az adatok korlátozott hozzáférhetősége miatt. Összesen 71 gyermekre vonatkozó adat állt rendelkezésünkre. Ezen intézmény esetében nincs módunk az utolsó év létszámalakulását követni.

Az alábbi diagram (2. ábra) szemlélteti a másik két intézmény létszámának alakulását, a bezárás előtti két évben. Az összehasonlításból kiderül, hogy a Nagykőrösi Csecsemőotthonnál egy fokozatos létszámcsökkenést egy radikális létszámcskökkentés követett, az utolsó fél évben.

A Petényi Csecsemőotthonban egy radikális létszámcsoökkentés fokozatos létszámcsoökkenésbe ment át.

2. ábra

A vizsgált gyermekek alapadatait a 3., összehasonlító táblázat szemlélteti. A számbéki adatok minden esetben az elemzett három hónapra, azaz 1988 szeptembere és novembere közötti időszakra vonatkoznak.

3. tábla

	Nagykőrös	Petényi	Zsámbék
A vizsgált időszak	1999.05.01-2000.05.01.	2001.01.01-2002.01.01.	1988.09.01. 1988.11.30.
A csecsemőotthon létszáma a vizsgált időszakban	74 fő	43 fő	87 fő adat: 71 fő

Átlagéletkor a bekerüléskor	12,8 hónap	15,8 hónap	6,1 hónap
A legidősebb gyerek életkora a bekerüléskor	67 hónap	80 hónap	26 hónap
A legfiatalabb gyerek életkora a bekerüléskor	11 nap	10 nap	1 nap
Az elsődleges bekerülési ok	84%: kórházban hagyás, veszélyeztetés, ellátatlanság, bántalmazás, életvitelbeli problémák (1,3,5)	69,9%: kórházban hagyás, veszélyeztetés, ellátatlanság, bántalmazás életvitelbeli problémák (1,3,5)	76%: életvitelbeli problémák, ellátatlanság, szülő halála (5,3,0)
A bent töltött idő átlaga	26 hónap	7,8 hónap	11,8 hónap
A legrövidebb bent töltött idő	1 hónap	1 hónap	1 hónap
A leghosszabb bent töltött idő	65 hónap	32 hónap	34 hónap
A testvérek aránya	50%, 37 gyerek	28%, 12 gyerek	H i á n y o s adatok
A gyermekek státusza	AT+TN= 93% IH=4% IN=3%	AT+TN=77% IH=23%	ÁN+IN+TN= 76% AT=22,5% ID=1,5%

A táblázat elemzésekor a Zsámbéki Csecsemőotthon adatai elsősorban tájékoztató jellegűek, hiszen az 1997-es új gyermekvédelmi törvény megszületése, a rendszerváltás előtt történt a bezárás, ezért sok adatban, rendszerben nem összehasonlítható.

A később bezárt két csecsemőotthonban élő gyermekek átlagéletkora meghaladja az egy évet.

A bekerülés elsődleges, illetve mögöttes indoka az esetek döntő többségében (ez érvényes a zsámbéki otthonra is, bár ott több – szám szerint 7 – esetben fordul elő a szülő börtönben tartózkodása) a szülők, vagy körülményeik alkalmatlansága (egzisztenciális, szociális problémák),

melyhez gyakran társulnak járulékos okok is. Ezeknek a megoldása hosszú távú gazdasági-társadalmi feladat, a törvényi szabályozás önmagában csak a kereteket adja meg.

A bent töltött idő tekintetében szembetűnő különbségek figyelhetők meg, hiszen a Nagykőrösi Csecsemőotthonban átlagban csaknem négyszer annyi időt töltöttek a gyermekek, mint a Petényi Csecsemőotthonban, s több mint kétszer annyit, mint a zsámbékiban. Az utóbbira vonatkozóan nem adható egyértelmű magyarázat, hiszen nem áll elegendő adat rendelkezésre, valamint más törvényi szabályozás volt életben. A két másik intézmény kapcsán magyarázat lehet egyrészt a gyerekek státusz-megoszlásában rejlő különbség, mivel a vizsgált időszakban a Petényi Csecsemőotthon a PETEGYESZ Átmeneti Otthonaként is működött, ezért magasabb számban éltek ott IH-s gyerekek. Feltehetően nagyobb esélye van egy IH-s gyereknek a hazakerülésre, mint egy AT-s gyermeknek. Másrészt lehetséges, hogy a Petényi Csecsemőotthon akkori vezetése nagyobb hangsúlyt helyezett a gyermekek sorsának „végleges” rendezésére; ahol nem volt remény a hazakerülésre, ott megtörtént az örökbeadásra való felterjesztés, valamint a nevelőszülői kihelyezés előkészítése. A Nagykőrösi Csecsemőotthonban találtunk példát arra is, hogy a gyermekvédelmi törvény életbelépését évekkal követően még rendezetlen, IN-es státuszú gyermekek is éltek az otthonban. A törvényi előírás értelmében a kötelezően, csecsemők esetében félévente megtartandó felülvizsgálatokon a státusz-rendezetlenségeknek ki kellett volna derülniük.

A fenti feltételezést támasztja alá a csecsemőotthonban töltött leghosszabb idő is, mely a Nagykőrösi Csecsemőotthon esetében 65 hónap, ez duplája a Petényi Csecsemőotthonban eltöltött leghosszabb időnek.

A 3a. és 3b. táblázatban, illetve a 3. és 4. grafikonon a PETEGYESZ-ből (GYIVI-ből) különböző módokon kikerült, illetve a PETEGYESZ-ben maradt gyerekek számarányát hasonlítottuk össze.

3a. tábla

Nagykőrös				Petényi			
100%, 74 fő	%	fő			%	fő	100%, 43 fő
PETEGYESZ- ből kikerült 46% 34 fő	11%	8	1. hazakerülés vér szerinti szülőhöz, vagy családba fogadás	42%	18	PETEGYESZ- ből kikerült 72% 31 fő	
	1%	1	2. meghalt	0%	0		
	30%	22	3. örökbefogadták	23%	10		
	0%	0	4. házasságot kötött és n a g y k o r ú v á vált	2,5%	1		
	4%	3	5. átutalták más TEGYESZ-hez	5%	2		
PETEGYESZ- ben maradt 54% 40 fő	0%	0	1. gyermekotthon, vagy lakásotthon	0%	0	PETEGYESZ- ben maradt 28% 12 fő	
	49%	36	2. hagyományos, vagy hivatásos nevelőszülő	25%	11		
	5%	4	3. Eü. gyermekotthon	2,5%	1		

3 b. tábla

Zsámbék	Hová került	fő	%
71 fő 100%			

Pest Megyei GYIVI-ből Kikerült gyermekek 59% 42 fő	Hazakerülés vér szerinti családba	8	11,3
	Örökbefogadás	33	46,5
	Nagykorúvá válás	1	1,2
A Pest Megyei GYIVI-ben, jelenleg PETEGYESZ-ben maradt gyermekek 41% 29 fő	Más gyermekotthon	13	18,5
	Hagyományos vagy Hivatásos nevelőszülő	16	22,5

3. ábra

A GYIVI-ből, PETEGYESZ-ből kikerült gyermekek

4. ábra

A GYIVI-ben, PETEGYESZ-ben maradt gyermekek

A fenti táblázatokból, illetve diagramokból kirajzolódik, hogy mindhárom intézményben előnyben részesítették a gyermekek hazakerülésére vagy családba fogadására való törekvéseket. A Zsámbéki Csecsemőotthonban nagyon kevés esetben (8 főnél) sikerült a vér szerinti családba gondozás, és feltűnő az arányaiban magas számú örökbefogadott gyermek. Ugyanakkor az intézmény bezárása időpontjában a 33 gyermekből 21 került azonnal örökbefogadó szüleihez. Öt gyermek először a Petényi Csecsemőotthonba került, s onnan 1-3 hónap elteltével kerültek végleges családjukba. Hét esetben először nevelőszülői elhelyezés történt, abból négy nevelőszülő vált örökbefogadóvá, három esetben több gondozásihely-váltás után történt meg az örökbefogadás. A Petényi Csecsemőotthonból jóval nagyobb százalékban sikerült a családba gondozás, mint Nagykőrösön és Zsámbékon, aminek magyarázata a csecsemőotthon átmeneti otthon funkciót is betöltő szerepében rejlik. Bár az iratanyagokban találunk néhány példát arra, hogy hazakerülés után a gyermekek ismét visszakerültek a rendszerbe, ennek oka azonban nem a csecsemőotthon bezárása, hanem a család körülményei alakultak úgy, hogy ismételt beutalásra került sor.

A Nagykőrösi Csecsemőotthonban, hasonlóan a zsámbékihoz, nagyobb százalékban valósultak meg az örökbeadások, aminek a hátterében egyszerű tényként az húzódhat, hogy erre alkalmasabb volt a gyerekek összetétele (több örökbe adhatóvá nyilvánított gyermekük volt).

Azoknál a gyerekeknél, akiknél az elhelyezés hosszabb távon valósult meg, az egészségügyi problémákat leszámítva mindenütt a gyermekek családba történő elhelyezésére, nevelésére tettek

kísérletet (nevelőszülői kihelyezés). Zsámbékról nincsenek az ilyen irányú lépésekre vonatkozó adataink.

Az iratanyagokból kiderült, hogy Zsámbék esetében többszöri, maximum kilenc gondozásihely-váltásra került sor. Az anyagok ismerete nélkül csak azt a magyarázatot adhatjuk, hogy sokkal több idő telt el a bezárás óta. A később megszűnt intézményekben csak néhány esetben került sor másodszori gondozásihely-váltásra, amelyek okaként feltételezhetjük, hogy a döntés nem volt kellően megalapozott, jól előkészített, illetve szerepet játszhatott az idő sürgetése (a csecsemőotthon bezárása) is. Személyes interjúk készítésével (nevelőszülők, gyermekek, gyámi tanácsadó, nevelőszülői tanácsadó) ezt a kérdéskört mélyrehatóbban lehetne vizsgálni.

Jelenlegi tanulmányunk megerősíti, hogy bár az elmúlt években sok pozitív változás történt a hazai gyermekvédelemben, vannak ezzel ellentétes tények is. (pl. gondozási helyek gyakori változásai). Ugyanakkor vizsgálatunk, s e tanulmányunk nem tud egyértelműen állást foglalni abban a kérdésben, hogy a csecsemőotthon-bezárások inkább pozitívan, vagy inkább negatívan érintették a kisgyermekek sorsát. A később bezárt két intézmény kapcsán elmondható, hogy kevesebb gondozásihely-váltás történt, s a családba gondozott gyermekek közül kevesen kerültek vissza a szakellátásba. Nem elhanyagolható viszont, hogy mindez csak néhány éve történt, ami önmagában is indokolhatja ezt az eredményt.